

Kratom: Herbal medicine according to southern local knowledge under legal restrictions and misuse in young adult

Jiraporn Boonmak*

Abstract

Kratom (*Mitragynia speciosa korth*) has been recognized and increasingly used as a remedy for opioid. It is used in individual patients to treat chronic pain such as muscle relaxation, diarrhea, and cough and act as Thai Traditional medicine. In contrast, nowadays Thai FDA (Food and Drug Administration) does not allow this herbal mitragynine ingredient in any medication formula, due to Narcotic Act, B.E. 2522 (1976) thinking that Thai wisdom being lost. This law does not allow anyone to possess or grow this plant, which will lead to imprisonment and arrest. This is also the cause of disappearing of folk healers and Thai traditional medicine. Kratom plant is destroyed due to the negative attitude of government officials and lack of understanding in health science, and cultural context of local people, who use this herbal plant for a long time. Some individuals applied Kratom by mixing it into water for the purpose of narcotic and call it "Kratom cocktail". There are many recipes such as Si Kun Roie, Ha Kun Roie, but the result of the research showed that very few mitragynine presence in kratom cocktail (about 90 Milligrams per liter). At the same time, this study found that the quantity of Codeine and CPM were very high in Kratom cocktail. Therefore, the study recommends that Kratom cannot be considered as the cause for crime, or social problems. This study concluded that the use of Kratom in Thai society must be opened through evidence based research and social fabric that is linked with Kratom for a long time with Thai culture must be preserved.

Keyword: Herbal medicine and use according to local knowledge/Legal restrictions/
Misuse of Kratom.

* Public Health Technical Officer, Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine e-mail:pam_patlung@hotmail.com

พืชกระท่อม : ยาสมุนไพรและการใช้ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ ภายใต้ข้อจำกัดทางกฎหมายและการนำไปใช้ในทางที่ผิดของเยาวชน

จิราภรณ์ บุญมาก*

บทคัดย่อ

จากรายงานการศึกษาวิจัยระดับปริญญาโททางเภสัชวิทยาของใบกระท่อม เช่น การระงับปวด คลายกล้ามเนื้อ แก้อาการไอ สอดคล้องกับสรรพคุณในตำรับยาขนานต่าง ๆ ในตำรายาแผนโบราณของไทย เช่น ตำรับยาประสะกระท่อม ยาแก้บิดลงเป็นเลือด ยาแก้บิดหัวลูก ยาประสะภาพแดง เป็นต้น แต่ปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาไม่อนุญาตให้ใช้นำรับยาที่มีพืชกระท่อมเป็นส่วนประกอบในตำรับยาต่าง ๆ ทำให้องค์ความรู้ของแพทย์แผนไทยกำลังจะสูญหายไป และการปราบปรามจับกุมผู้ที่ปลูกและมีกระท่อมไว้ครอบครอง ทำให้กลุ่มหมอพื้นบ้านและแพทย์แผนไทยจำเป็นต้องตัดทำลายทิ้ง ทำให้ประชาชนเสียโอกาสในการบำบัดอาการโรคบางอย่าง และเจ้าหน้าที่รัฐจำนวนมากที่มีทัศนคติเชิงลบกับพืชกระท่อม เพราะขาดความรู้ความเข้าใจทางวิทยาศาสตร์และบริบทวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นที่ใช้พืชกระท่อมมาเป็นระยะเวลานาน อาจเป็นเพราะระยะหลังกลุ่มเยาวชนบางกลุ่มใช้น้ำใบกระท่อมมาผสมกับยาเสพติดอื่นจนกลายเป็นเครื่องดื่มที่ได้รับความนิยม เรียกว่า Kratom cocktail มีหลายสูตร เช่น 4x100, 5x100 หรือ 6x100 แต่ผลของการศึกษาวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์พบว่า ในน้ำต้มใบกระท่อมมีสารไมทราไจนีนในปริมาณที่น้อยมาก (90 มิลลิกรัมต่อลิตร) แต่พบโคเคอินและยาแก้ปวด คลอเฟนิรามีน ในปริมาณที่สูง จึงไม่ควรเร่งสรุปว่าพืชกระท่อมเป็นต้นเหตุของอาชญากรรมหรือการก่อปัญหาทางสังคม ปัญหาความมั่นคงโดยไม่มีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์และปัจจัยทางสังคมและปัจจัยแวดล้อมอื่นยืนยันชัดเจน

คำสำคัญ : ยาสมุนไพรและการใช้ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น, ข้อจำกัดทางกฎหมาย, การใช้กระท่อมในทางที่ผิด

*นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ, กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
e-mail:pam_patlung@hotmail.com

บทนำ

วิถีชีวิตของคนดินแดนด้ามขวานหรือบริเวณพื้นที่ภาคใต้ตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปถึงชายแดนไทยมาเลเซีย เชื่อว่าทุกจังหวัดต้องคุ้นเคยกับพืชชนิดหนึ่งที่มักใช้ในกรณีผู้ใช้แรงงานและใช้เป็นยาสมุนไพรเบื้องต้นสำหรับดูแลอาการต่าง ๆ ของคนในชุมชน ถึงแม้จะเป็นพืชที่ผิดกฎหมายก็ตาม ซึ่ง “ใบท่อม” หรือ “ใบกระท่อม” ที่คนทั่วไปรู้จักในฐานะพืชเสพติด เพราะได้ถูกบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 7 (5) ประเภท 5 ยาเสพติดให้โทษที่มีได้เข้าอยู่ในประเภท 1 ถึงประเภท 4 เช่น กัญชา พืชกระท่อม นั้น

พืชกระท่อมมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Mitragyna speciosa* (Korth.) Havil. อยู่ในวงศ์ Rubiaceae กระท่อมเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 30 เมตร ลำต้นค่อนข้างตรง เปลือกเปลือกต้นสีเทา ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงเป็นคู่ออกตรงข้าม ลักษณะใบเป็นรูปไข่ ปลายใบแหลม โคนใบป้าน ขอบใบเรียบ ผิวใบมีลักษณะเรียบ ลื่น ด้านท้องใบมีเส้นใบเป็นสันชัดเจน มีเส้นแขนงใบข้างละ 10-15 เส้น ขนาดใบในแต่ละพื้นที่มีขนาดแตกต่างกัน ใบที่สมบูรณ์มีขนาด 10-16 เซนติเมตร ก้านใบยาว 3-5 เซนติเมตร ยอดอ่อนมีหูใบรูปหอก 1 คู่ อยู่ตรงกลางระหว่างใบอ่อนทั้งสองข้าง เส้นบริเวณท้องใบเป็นนูนชัดเจน เส้นใบสีแดง เรียก “ชนิดก้านแดง” ก้านใบสีเขียวและเส้นใบสีเขียวเรียกว่า ก้านเขียวหรือ “แดงกวา” บางชนิดอาจมีปลายใบหยัก เรียกว่า หางกิ้ง หรือ “ยักษ์ใหญ่” ช่อดอกเป็นช่อกระจุกแน่นทรงกลม ออกตรงปลายกิ่ง ประมาณ 1-3 ช่อ ก้านช่อดอกยาว 1-12 เซนติเมตร แต่ละช่อประกอบด้วยดอกย่อย 70-80 ดอก ดอกแรกบานสีขาวนวลนานไปเปลี่ยนเป็นสีเหลือง มีกลิ่นหอมอ่อน ผล เป็นแบบผลกลุ่มอัดแน่นเป็นรูปทรงกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 เซนติเมตร ภายในผลย่อยมีเมล็ด 140-160 เมล็ด และมีปีกบาง ๆ สามารถปลิวได้ไกล (จุไรทิพย์ หวังสินทวีกุล และ นิวัตติ์แก้วประดับ, 2561)

กระท่อมมีองค์ประกอบเคมีเป็นสารกลุ่มแอลคาลอยด์ เช่น ไมทราจินีน (mitragynine), 7-ไฮดรอกซีไมทราจินีน (7-hydroxymitragynine), ไมทราจินาลีน (mitragynaline), ไมทราฟิไลน (mitraphylline), ไมทราแล็กโทนาล (mitralactonal), เพย์แนนเทอีน (paynantheine), สเปซิโอไจนีน (speciogynine), สเปซิโอฟิไลน (speciophylline), อัจมาลิซิน (ajmalicine) นอกจากนี้ยังพบสารกลุ่มเฟลโวนอยด์ เทอร์พีนอยด์ สเตอรอล เป็นต้น (จุไรทิพย์ หวังสินทวีกุล และ นิวัตติ์แก้วประดับ, 2561)

ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยพรีคลินิกพบว่า สารไมทราจินีนและสาร 7-ไฮดรอกซีไมทราจินีน มีฤทธิ์ระงับปวด (antinociceptive effect) จากการกระตุ้นที่ตัวรับโอปิออยด์ (opioid receptor agonist) โดยพบว่า 7-ไฮดรอกซีไมทราจินีนมีความแรงมากกว่าไมทราจินีน 46 เท่า

และมากกว่ามอร์ฟิน 13 เท่า สารไมทราจินีนมีฤทธิ์ยับยั้งการเกิดกระบวนการอักเสบ จากการยับยั้งการแสดงออกของโปรตีนไซโคลออกซีจีเนส-1 (cyclooxygenase-1) ไซโคลออกซีจีเนส-2 (cyclooxygenase-2) และ พรอสตาแกลนดิน อี2 (prostaglandin E2) นอกจากนี้ ไมทราจินีนและสารสกัดกระท่อมด้วยน้ำและเมทานอลมีฤทธิ์ลดระดับน้ำตาลในเลือด สารสกัดกระท่อมด้วยเมทานอลมีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อ เป็นต้น (ดวงแก้ว ปัญญาภู, สุเมธี นามเกิด, นิตาภา อินชัย และกุลศิริ ยศเสถียร, 2559)

ประโยชน์ของพืชกระท่อมในการดูแลสุขภาพตามภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสนทนากลุ่มของ ธนัช นาคะพันธ์และคณะ พบว่าหมอพื้นบ้านภาคใต้ยืนยันการใช้ประโยชน์จากกระท่อม โดยผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นหมอพื้นบ้านที่มีประสบการณ์ในการใช้กระท่อมเพื่อรักษาโรค อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย 8 จังหวัด จำนวน 39 คน อายุระหว่าง 61-70 ปี ในพื้นที่จังหวัดสตูล พัทลุง สงขลา ชุมพร นครศรีธรรมราช ตรัง สุราษฎร์ธานี และกระบี่ พบลักษณะและวิธีการใช้ประโยชน์จากกระท่อม ดังนี้

(1) เป็นยาเดี่ยว 65 รายการ (ร้อยละ 60.19) ใช้เป็นตำรับ 43 รายการ (ร้อยละ 39.81)

(2) ส่วนที่ใช้ พบว่าใบกระท่อมเป็นส่วนที่ถูกนำมาใช้เยอะสุด คือ 101 รายการ (ร้อยละ 93.52)

(3) วิธีการปรุงยา พบว่า ต้มกับน้ำ 49 รายการ (ร้อยละ 45.37) การใช้ใบกระท่อมสด 33 รายการ (ร้อยละ 30.56)

นอกจากนี้ยังพบว่า หมอพื้นบ้านใช้กระท่อมแบบยาเดี่ยว 2 ลักษณะคือ 1) ใช้กระท่อมสดเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีอย่างอื่นผสมอยู่เลย ส่วนใหญ่วิธีนี้ใช้รักษาอาการท้องร่วงและแก้ปวด 2) ใช้ใบกระท่อมสดผสมกับน้ำกระสายยา ได้แก่ น้ำตาลทรายแดง น้ำผึ้ง น้ำเกลือ เหล้าขาว ร่วมด้วย ซึ่งส่วนใหญ่ใช้เป็นยาแก้ไอ และแก้ปวด (ธนัช นาคะพันธ์, มณฑกา อีรัชัยสกุล และคณะ, 2559)

จากการให้ข้อมูลของหมอพื้นบ้านจังหวัดพัทลุงที่สืบทอดภูมิปัญญาและเรียนรู้ตำรับ/ตำรายามาจาก บรรพบุรุษ คนเฒ่าคนแก่ ว่ากระท่อมที่นำมาปรุงยามี 3 สายพันธุ์ ได้แก่ กระท่อมก้านใบเขียว ก้านแดง กระท่อมขี้หนู กระท่อมนา หมอพื้นบ้านที่ใช้กระท่อมในการรักษา

มักใช้เป็นส่วนผสมของยาแก้ปวด และรักษาเบาหวาน หรือ บางรายใส่เป็นส่วนประกอบลงในหม้อยา ยาในการอบสมุนไพรต่าง ๆ ของชาวบ้านในชุมชน ที่เปิดเผยได้มีดังนี้

1. ไช้มหาสันนิบาต อาการแสดงเหมือนคนบ้า จำอะไรไม่ได้ เพ้อคลั่ง เหมือนโรคประสาท ถ้าไปให้แพทย์แผนปัจจุบันรักษา วินิจฉัยว่าเป็นโรคประสาท เพราะว่า หมอรักษาตามอาการของโรค แต่หมอพื้นบ้านรักษาตามสาเหตุของการเกิดโรค ซึ่งกระท่อมเป็นส่วนประกอบของตำรับยามหาสันนิบาต (ไช้มหาสันนิบาต คือใช้ทำให้เกิดขึ้นจากกรณีหญิงมีประจำเดือนแล้วประจำเดือนมาไม่หมด มีการตกค้างของประจำเดือน แล้วเกิดอาการกำเริบขึ้นมา ระดูมันออกไม่หมด มีอาการเสียสติ เพ้อคลั่ง เป็นบ้า จำอะไรไม่ได้ ส่วนใหญ่เกิดในผู้หญิงอายุประมาณ 30 กว่าถึง 40 ปี) ด้วยยาที่ใช้รักษาประกอบด้วย กระท่อมก้านเขียว/ก้านแดง ถ้าไม่มีใช้กระท่อมซี่หมู กระท่อมนาแทน ยาห้ารากหรือเบญจโลกวิเชียร กระดาดแดง กระดาดขาว ย่านลิเภา ปุดนา ปุดเล็ก รากมะปลิง รากมะปราง หัวคูลัม หัวคูล้า ตรีผลา (ลูกสมอไทย สมอพิเภก ลูกมะขามป้อม) ขอนดอก ชะลูด อบเชย แฝกหอม เกสรทั้ง 5 (ดอกมะลิ ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสารภี เกสรบัวหลวง) ด้วยยาทั้งหมดใช้สมอภาค (ปริมาณเท่า ๆ กัน) ต้องดูว่าเป็นตัวยาสดหรือตัวยาแห้ง ถ้าแห้งใช้อย่างละ 1 ตำลึง ให้ผู้ป่วยนำไปต้มดื่ม ใส่น้ำให้ท่วมยา ต้มจนเดือดประมาณ 15 นาที ให้กินก่อนหรือหลังอาหาร ก็ได้ เข้า เที่ยง เย็น กินวันละ 3 มื้อ ๆ ละ 1 ถ้วยกาแฟ ส่วนใหญ่ที่รักษามักจะหายเป็นปกติดี ใช้เวลาประมาณ 10-15 วันหรือกินจนยาจืด

2. รักษาโรคโลหิตจาง โลหิตไม่ปกติ วิปริตโลหิต คือประจำเดือนมาไม่ตรงเวลา มากะปริบกะปรอย ส่วนประกอบของยา ได้แก่ กระท่อม ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ ปริมาณอย่างละ 3 บาท (1 บาท = 15 มิลลิกรัม) กระท่อมสด 2 ใบ (ไม่ถึง 1 บาท) ใช้กระท่อมน้อยกว่าสมุนไพรตัวอื่นเพราะเกรงว่าฤทธิ์มากเกินไป กลัวคนไข้จะมึนเมา ดอกคำฝอย เกาตะคัน/สะค้าน แก่นฝาง ปริมาณ อย่างละ 3 บาท ต้มกินวันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร 30 นาที หรือถ้ากินหลังอาหารให้กินหลังมื้ออาหารประมาณ 30 นาที กินครั้งละ 1 ถ้วยตะไล หรือครั้งละ 1 ถ้วยชา ต้มกินไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งอาการดีขึ้น กินยาติดต่อกันประมาณ 1 สัปดาห์ก็รู้ผล

3. ยาแก้ปวดเมื่อย แก้ปวดข้อ ปวดกระดูก ยาที่เอามาประกอบ ได้แก่ เบญจโลกวิเชียร หรือยาห้าราก ได้แก่ รากชิงชี รากคนทา รากย่านาง รากมะเดื่อชุมพร รากท้ายายม่อม และ กระท่อม ในปริมาณเท่า ๆ กัน แล้วแต่ว่าโรคหนักเบา เวลาจัดยา หมอพื้นบ้านบอกว่าต้องดูโรคของคนไข้ด้วย และต้องดูถึงฤดูกาลว่าโรคเกิดเมื่อฤดูอะไร รสยาของตำรับต้องปรับไปตามอาการและฤดูกาลของคนไข้

หมอพื้นบ้านอีกท่านที่มีความชำนาญในการรักษาอาการปวดเข่า ปวดเมื่อยของ
คนในหมู่บ้าน ด้วยการนวด และปรุ้งยารักษา เคยใช้กระท่อมเป็นส่วนประกอบในตำรับด้วย
เช่นกัน

จากการสำรวจ 5 อันดับแรกที่หมอพื้นบ้านเลือกใช้พืชกระท่อมมาเป็นยารักษา
โรค คือ โรคท้อง ร่วงร้อยละ 67.4 โรคเบาหวาน ร้อยละ 63.3 โรคปวดเมื่อย ร้อยละ 32.7 แก้ไอ
ร้อยละ 26.5 ขับพยาธิ แก้ปวดท้อง นอนไม่หลับ ร้อยละ 14 ตามลำดับ ใบและเปลือกกระท่อม
เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องยาที่เลือกใช้ โดยมีวิธีการใช้ดังนี้

การใช้รักษาอาการท้องร่วง ปวดท้อง เช่น

- เคี้ยวใบกระท่อมให้ละเอียด ตีมน้ำตาม
- ต้มใบกระท่อม เกลือ น้ำตาลทรายแดง กินแก้ปวดท้อง
- ใช้เป็นยาตำรับประกอบด้วย เปลือกต้นกระท่อม เปลือกต้นสะเดา เปลือก
ต้นมะขาม หนังก้อยางละ 50 กรัม หัวขมิ้นชัน (แก่) หัวกะทือ (แก่) อย่างละ 1 หัว เผาไฟพอสุก
ต้มรวมกับ น้ำปูนใส น้ำธรรมดาอย่างละเท่า ๆ กัน รับประทานครั้งละ 2-3 ช้อนแกง เมื่อหายจึง
หยุด

- ต้มใบกระท่อม 10 ใบ กับน้ำ ต้ม 3 ช้อนแกง เข้า-เย็น จนหาย เมื่อพิจารณาตำรับ
หรือส่วนประกอบที่หมอพื้นบ้านใช้พืชกระท่อมเป็นยารักษา โรค ในสรรพคุณรักษาอาการ
ท้องร่วง แก้บิดใช้หลักการเดียวกันกับการกำหนดตำรับ ยาแผนโบราณ กล่าวคือ ใบกระท่อมอาจ
เป็นยาหลักหรือยารอง ในการบรรเทาอาการ ท้องร่วง หากเป็นตำรับก็มักผสมกับเครื่องยาที่มีรส
ฝาด และเครื่องยาลดอาการท้องอืด เช่นเดียวกัน

วิธีการรักษาโรคเบาหวาน มีดังนี้

- ใช้กระท่อมทั้ง 5 (ใบ กิ่ง เปลือกต้น ราก เนื้อไม้ หรือใช้ต้นกระท่อมต้นเล็ก สูง
ประมาณ 1 ศอก 1 ต้น) สับใส่หม้อตามวิธี รับประทานครั้ง 3-5 ช้อนแกง เข้า-เย็น - เคี้ยวใบ
กระท่อม วันละ 1 ใบ นาน 41 วัน

- ต้มใบกระท่อม หญ้าหนวดแมว ไม้ค้อนตีนหมา อย่างละเท่ากัน ตมน้ำ 3 เอา 1 ต้ม
ครั้งละ 1 ช้อนโต๊ะ เข้า-เย็น

- ใบกระท่อม อินทนิลน้ำ กระเทียมต้น กระเทียมเถา ตมน้ำดื่ม เป็นที่น่าสนใจที่พืช
กระท่อมถูกนำมาใช้มาลดระดับน้ำตาลในเลือดในผู้ป่วยเบาหวาน อาจแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการใช้
การเลือกใช้สมุนไพรของหมอพื้นบ้าน อาศัยข้อมูลที่ (อาจ) มีหลักฐานยืนยันเป็นบันทึกตำรับยา
ของหมอพื้นบ้านแต่ละท่าน โดยในตำรับอาจใช้พืชกระท่อมเพียงชนิดเดียว หรือร่วมกับเครื่องยา

อื่นที่มีคุณสมบัติลดน้ำตาลในเลือด เช่น อินทิลน้ำ หรือร่วมกับเครื่องยาที่มีคุณสมบัติขับปัสสาวะ เช่น หญ้าหนวดแมว เป็นต้น เป็นที่ทราบกันว่าโรคเบาหวาน สามารถตรวจได้จากการติดตามระดับน้ำตาลในเลือด แต่โรคเบาหวานมีสาเหตุที่แตกต่างกัน ดังนั้น การจำแนกชนิดของโรคเบาหวานนับเป็นปัจจัยสำคัญของการออกแบบตำรับยา ซึ่งยังต้องอาศัยข้อมูล ในเชิงคลินิกของพืชกระท่อม เพื่อให้มีการใช้ที่ถูกต้องต่อไป

แก้ปวดเมื่อย มีวิธีการดังนี้

- เถาวัลย์เปรียง มะค่าไก่ มะแว้งต้น มะแว้งเครือ เถาโคคลาน เถาสังวาลพระอินทร์ หญ้าหนวดแมว แก่นขี้เหล็ก ใบมะกอก อย่างละ 1 ส่วน เนื้อในฝัก ราชพฤกษ์ 5 ฝัก ใบกระท่อม 2 ส่วน เถากำแพงเจ็ดชั้น 3 ส่วน ต้มตามวิธี ใช้รับประทาน ก่อนอาหาร เข้า-เย็น ครั้งละ ครั้ง-1 ถ้วยกาแฟ

แม้ว่าพืชกระท่อมจะมีคุณสมบัติในการแก้ปวดทำให้การทำงานที่ทน แต่ในตำรับนี้ ใบกระท่อมเป็นเพียงตัวรองในตำรับแก้ปวดที่มีตัวยาสสำคัญอย่างเถาวัลย์เปรียง เถากำแพงเจ็ดชั้น เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในตำรับมีการใช้เนื้อในฝักราชพฤกษ์เพื่อลดอาการท้องผูก อันเนื่องจากใช้ใบกระท่อมก็เป็นได้

แก้ไอ มีวิธีการดังนี้

- ใช้ใบสด 1-2 ใบ ต้มกับน้ำตาลทรายแดง ดื่मแก้ไอ หรือเคี้ยวใบสด คายกาก และดื่มน้ำตาม

ขับพยาธิ มีวิธีการดังนี้

- ใช้ใบสดช้กับปูน (กินหมาก) ทาห้อง ฯลฯ หมอพื้นบ้าน ทราบดีว่าการเคี้ยวใบกระท่อมทำให้ท้องผูก และวิธีการแก้ไขอาการ ข้างเคียงนี้คือการใช้ร่วมกับสมุนไพรที่มีคุณสมบัติระบายท้อง เช่น ขุมเห็ดเทศ เป็นต้น ส่วนอาการมินศีรษะ หลังเคี้ยวใบกระท่อม ก็แนะนำให้ดื่มน้ำมาก ๆ

แบบแผนการใช้พืชกระท่อมเพื่อการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน รายงานการวิจัยในปี พ.ศ. 2548 เกี่ยวกับภูมิปัญญาการใช้กระท่อมของหมอพื้น บ้าน แถบ 14 จังหวัดภาคใต้ที่มีประสบการณ์การใช้พืชกระท่อมในการรักษาโรคอย่างน้อย 10 ปี ได้รายงานร้อยละของโรคที่หมอพื้นบ้านภาคใต้รักษาด้วยพืชกระท่อม คือ

ห้าอันดับแรงที่หมอพื้นบ้านเลือกใช้พืชกระท่อมมาเป็นยารักษาโรค คือ โรคท้องร่วง ร้อยละ 67.4 โรคเบาหวาน ร้อยละ 63.3 โรคปวดเมื่อย ร้อยละ 32.7 แก้ไอ ร้อยละ 26.5 ขับพยาธิ แก้ปวดท้อง นอนไม่หลับ ร้อยละ 14 ตามลำดับ

ภูมิปัญญาการใช้พืชกระท่อมในการรักษามีมานานมากแล้วและค่อย ๆ สูญหายไปตามกาลเวลา ตายไปพร้อมกับหมอพื้นบ้าน แม้ว่ากระท่อมได้รับการบรรจุเป็นยาใน ตำราแพทย์แผนไทย แต่การนำมาใช้ถูกจำกัดด้วยกฎหมาย แต่อีกนัยหนึ่ง การใช้พืช กระท่อมตามภูมิปัญญาพื้นบ้าน ขึ้นกับความเชื่อ วัฒนธรรม ของคนพื้นถิ่นผนวกเข้าไป ด้วยกัน ดังนั้นรูปแบบการใช้พืชกระท่อมในแต่ละตำรับก็จะแตกต่างกัน ทั้งที่มีข้อมูล พิสูจน์ได้ หรือ ยังต้องหาหลักฐานมาสนับสนุนในลำดับต่อไป พืชกระท่อม แม้เป็นพืชที่ ขึ้นได้เองตามธรรมชาติ กระท่อม ก็มีตัวยาที่ส่งผลต่อร่างกาย มีการแปรสภาพของตัวยา ถูกดูดซึมเข้าสู่ร่างกาย และสุดท้ายก็ต้องขับออกจากร่างกาย นั่นก็หมายความว่า การใช้พืชกระท่อม ก็ไม่นับเป็นชื่อยาเสพติดว่า “เป็นสมุนไพร” และจะปลอดภัยเสมอไป การใช้ไม่ถูกวิธีก็ย่อมนำไปสู่การก่อให้เกิดพิษ กับร่างกายได้เช่นกัน

จากหนังสือ “พืชกระท่อมในสังคมไทย” โดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม¹ ได้กล่าวถึงการใช้พืชกระท่อมเป็นยารักษา โรคตามภูมิปัญญาพื้นบ้าน และตำรับยาแผนโบราณ ดังตัวอย่างเช่น คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม 1 ขุนโสภิตบรรณลักษณ์ (อำพัน กิตติขจร) (สมาคม เกษษกรรมไทยโบราณแห่งประเทศไทย)

ยาประสะกระท่อม เอาเทียนทั้ง 5 ฝางเสน แก่นสน ครั่ง จาซาง สักชี แก่นจันทน์ทั้ง 2 ข่า ใบเทียน ใบทับทิม ใบชิงช้าชาลี เขากวาง ใบมะลิซ้อน ใบมะลิลา เอาสิ่งละ 1 สลึง กำลังวัวเถลิง ชิงแห้ง ขมิ้นชัน การะบูร เอาสิ่งละ 1 เฟื้อง ขมิ้นอ้อย 1 สลึง 1 เฟื้อง กระทือ 2 สลึง ไพลหมกไฟ 1 บาท ใบกระท่อมเท่ายาทั้งหลาย บดป่นแต่งด้วยสุรา แก้วบดมวน ละลายน้ำ กานพลูต้มกิน ยานี้แก้โรคธาตุพิการ (อย่างแรง)

ยาทำให้อุดผืน เอาขี้ยา 2 สลึง เถาวัลย์เปรียง พอประมาณ กัญ(น)ชาครึ่งกำ ใบกระท่อมเอาให้ มากกว่ายาอย่างอื่น ต้มกิน ให้กินตามเวลาที่เคยสูบผืน เมื่อกินไป 1 ถ้วย ให้เติมน้ำ 1 ถ้วย ให้ทำดังนี้จนกว่ายาจะจืด เมื่อกินจนน้ำจืดแล้วยังไม่หาย ให้ต้มกินหม้อใหม่ต่อไป คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม 1 ขุนโสภิตบรรณลักษณ์ อำพัน กิตติขจร) (สมาคม เกษษกรรมไทยโบราณแห่งประเทศไทย)

ยาหนุมานจงถนนปีดมหาสมุทร เบญกานี ผลกล้วยดิบ ใบกระท่อม ใบกระพังโหม ใบทับทิม ลูกทับทิมอ่อน ใบสะแก ขันย้อย ดินกิน กระเทียมกรอบ บดละลายน้ำเปลือกต้นคาง แก้วทอรวงอย่างแรง

ยาแก้บิดลงเป็นเลือด ใบกระท่อม ขมิ้นอ้อย ไพล เมล็ดผักกาด กระพังโหมทั้ง 2 ตำใส่กระบอกไม้ไผ่สุก เอาสุราเป็นน้ำหลามแทรกผืนกิน แก้บิด

ยาแก้บิดหัวลูก ใบพลู 3 ใบ ใบกระท่อม ใบไม้ทั้งสองปิ้งให้เกรียม กระเทียมสุกบด แทรกฝิ่น ละลายน้ำปูนใส น้ำกระชายกิน แก้บิด

ยาประสะกาฬแดง รากข้าวพลุ สะค้าน รากเจตมูลเพลิงแดง ชิง ดีปลี หัวเห้วหมู ลูกมะตูมอ่อน ลูกจันทน์ กานพลู พริกไทย โกรฐทั้งห้า เทียนทั้งห้า เปลือกลูกทับทิม เอาสิ่งละ 1 บาท ลูก กระวาน 1 สลึง เบญจกานี สีเสียดทั้งสอง ครั้ง หมากขี้ไก่ เปลือกลูกมั่งคุด เมล็ดตะบูน เปลือกขี้ฮ่าย เอาสิ่งละ 4 บาท บดบั่นแท่ง แกล้งท้อง ละลายน้ำเปลือกต้นแค ต้มกิน หรือละลาย น้ำเปลือกสะเดา เปลือกขี้ฮ่าย เทียนดำต้มกิน

แก้บิดปวดมวน เอาเปลือก ต้นไผ่น้ำ ใบกระท่อม บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย เทียนดำใบ เสนียด เอาสิ่งละ 1 บาท ขี้ยาฝิ่น 2 สลึง ต้มเป็นน้ำกระสาย เวลาบดแทรกน้ำเนื้อไม้ต้มแทรก พิมเสนด้วย แก้บิด (ประมวลตำรับยา อโรคยาศาล วัดป่ากุดฉนวนอนุพุทธ (ฉบับสงวนเก็บรักษา))

ยาเหลืองกระท่อม เอาเทียนทั้ง 5 ฝางเสน 1 ครั้ง 1 เขากวาง 1 งาช้าง 1 แก่นใน 1 สักขี 1 จันทน์ทั้งสอง 1 ใบเทียน 1 ใบทับทิม 1 ใบชิงช้าชาลี 1 ใบมะลิทั้ง 2 กำลังวัวเถลิง 1 ชิง แห่ง 1 ขมิ้น ชัน 1 การบูร 1 เอาสิ่งละ 1 สลึง ขมิ้นอ้อย 1 สลึง 1 เพ็ญ กะทือ 1 สลึง 1 เพ็ญ ใบ กระท่อม 7 บาท แก้บิดปวดมวนฯ บดด้วยน้ำมะนาว น้ำมะจั่ว น้ำส้มสายชู แก่สรรพโรคบิด ออก ฝีหัดกินหายฯ

หากพิจารณาดำรับยาแผนโบราณดังกล่าวข้างต้น ใบกระท่อมเป็นหนึ่งในเครื่องยา อีกหลายชนิด โดยสรรพคุณหลักของใบกระท่อม คือ รักษาโรคบิด อาการท้องร่วงอย่าง รุนแรง มีเพียงตำรับ “ยาประสะกระท่อม” ที่ใช้เครื่องยาใบกระท่อมเท่าเครื่องยา ทั้งหมด กล่าวอีกนัย หนึ่งคือ เป็นตัวยาหลักแต่ตำรับอื่น ๆ กระท่อมเป็นตัวยาแทรก ในเครื่องยาซึ่งส่วนใหญ่มีรสฝาด เช่น เบญจกานี สีเสียด เปลือกลูกทับทิม เปลือกลูกมั่งคุด เป็นต้น การมีอยู่ในตำรับของพืช กระท่อมจัดเป็นเพียงยารองเท่านั้น นอกจากนี้ ยัง พบเครื่องยารสร้อนที่มีกลิ่น สรรพคุณลด อาการท้องอืด เช่น ชิง ดีปลี ขมิ้นอ้อย เทียนทั้ง 5 เป็นต้น (จุไรทิพย์ หวังสินทวีกุล และ ดาริกา ไสงาม, 2561)

ข้อจำกัดทางกฎหมายในการใช้พืชกระท่อม

คนไทยจะนิยมบริโภคกระท่อมกันเมื่อใดไม่อาจทราบได้ แต่เมื่อย้อนไปดู ประวัติศาสตร์กฎหมายถึง พ.ศ. 1930 ในสมัยพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ปฐมกษัตริย์ แห่งกรุงศรีอยุธยาในกฎหมายตราสามดวงว่าด้วยลักษณะโจร ก็ได้บัญญัติให้กระท่อมเป็นสิ่งผิด กฎหมายคงมีเฉพาะฝิ่นเท่านั้นที่ห้ามการบริโภค ครอบครองหรือจำหน่าย การที่แพทย์พื้นบ้านได้

ใช้เป็นยาสมุนไพรไทย แสดงให้เห็นว่าคนไทยใช้กระท่อมกันมาเป็นเวลานานและใช้กันอย่างแพร่หลาย และจากการศึกษาและสอบถามจากประเทศเพื่อนบ้าน คือ สปป.ลาว กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซีย พบว่า พืชกระท่อมที่อยู่ในรูปของ ต้น ใบ ราก ไม่เป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายของประเทศเหล่านั้นและประชาชนบางกลุ่มก็นิยมบริโภคในรูปของใบสดเพื่อกระตุ้นในการทำงาน อีกทั้งในข้อตกลงของสหประชาชาติ ก็ไม่ได้กำหนดให้กระท่อมเป็นสิ่งเสพติดหรือผิดกฎหมาย คงมีประเทศไทยประเทศเดียวเท่านั้นที่กำหนดให้กระท่อมเป็นพืชที่ผิดกฎหมาย

กระท่อมเพิ่งปรากฏว่าเป็นยาเสพติดต้องห้ามตามกฎหมายเป็นครั้งแรกในรัชสมัย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (รัชกาลที่ 8) โดยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร ได้ตราพระราชบัญญัติพืชกระท่อม พ.ศ. 2486 ซึ่งมีเหตุผลประกอบร่างพระราชบัญญัติไว้ว่า “ด้วยกระท่อมเป็นพืชชาติชนิดหนึ่ง ใบมีรสขมเมาคล้ายฝิ่น ปรากฏว่าประชาชนชาวไทยนิยมเสพกันแพร่หลายมาก การเสพกระท่อมเป็นการให้โทษแก่ร่างกายโดยทำให้ผู้เสพติดมีอาการมึนเมา ท้องอืด เบื่ออาหาร เป็นโรคหัวใจอ่อนและโรคประสาทตื่นเต้น เพราะฉะนั้นจึงสมควรมีบทบัญญัติบังคับห้ามการปลูก การมีไว้ในครอบครอง การพาเข้าและส่งออกซึ่งใบกระท่อมและส่วนต่าง ๆ ของต้นกระท่อม ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองป้องกันให้ความปลอดภัยประชาชนให้เกิดผลดีต่อไป” แต่เมื่อการตรวจสอบกับพระราชบัญญัติฝิ่น (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2485 ซึ่งเป็นกฎหมายร่วมสมัยเดียวกัน ซึ่งพบในหลักฐานของกฎหมายว่า “การจดทะเบียนคนสูบฝิ่นตามความในมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติฝิ่น พุทธศักราช 2477 จะต้องกำหนดเวลาไว้เด็ดขาดจะขยายอีกมิได้ และมีเหตุผลในกฎหมายฉบับเดียวกันว่า “การจดทะเบียนโดยไม่มีโอกาสขยายกำหนดเวลา” และทั้งให้เป็นการทำครั้งเดียวเสร็จนั้น คนติดฝิ่นจะไม่สามารถขึ้นทะเบียนได้หมดสิ้น คนเหล่านั้นก็จะมีอาการเดือดร้อนเพราะเขาสูบฝิ่นรัฐบาลในส่วนฝิ่นมิได้”

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติฉบับ 2485 จึงเป็นการแก้พระราชบัญญัติฝิ่น (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2477 มีวัตถุประสงค์ซึ่งมีวัตถุประสงค์ป้องกันและปราบปรามฝิ่น เป็นการเชิญให้คนสูบฝิ่นตามพระราชบัญญัติฝิ่น (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2485 โดยขยายเวลาให้คนไปขึ้นทะเบียนสูบฝิ่นเพิ่มเติมได้ ทั้งนี้เพราะแม้ฝิ่นจะเป็นสิ่งเสพติดให้โทษรุนแรงแต่กลับให้เสพได้ตามกฎหมาย เพราะรัฐบาลเป็นผู้ผูกขาดตลาดฝิ่นสุก ฝิ่นดิบ จำหน่ายเพียงผู้เดียว การผูกขาดการค้าฝิ่นก่อให้เกิดรายได้ในรูปภาษีฝิ่น และใบอนุญาตรูปแบบต่าง ๆ เป็นเงินจำนวนมาก แต่เนื่องจากฝิ่นมีราคาแพง คนติดฝิ่นจำนวนหนึ่งไม่มีเงินไปซื้อฝิ่นมาสูบหรือต้องการเลิกสูบฝิ่น จึงหันไปบริโภคกระท่อมซึ่งมีฤทธิ์คล้ายฝิ่น ทำให้รายได้จากรัฐน้อยลง จึงเป็นเหตุผลที่แท้จริงของการออกพระราชบัญญัติพืชกระท่อม พ.ศ. 2486 ความจริงข้อนี้ปรากฏอยู่ในการอภิปรายของ พล.ต.พิน

อมรวิสัยสรเดช(ลำปาง) ว่า “ฝิ่นนั้นมีภาษีมาก แต่พืชกระท่อมไม่มีภาษี เมื่อฝิ่นแพง คนหันไปสูบบุหรี่แทนฝิ่น ทำให้การค้าฝิ่นของรัฐบาลลดหย่อนลงเช่นนี้ เพื่อให้ต้องตามวัฒนธรรมอันดีงามแล้ว จึงเห็นว่าฝิ่นสำคัญกว่าควรจะเลิก” ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าแท้ที่จริงการตราพระราชบัญญัติพืชกระท่อม พ.ศ. 2486 และใช้สืบเนื่องมาจนทุกวันนี้มีเหตุผลและหลักการทางการค้าทางภาษีของรัฐ หาใช่เพราะเหตุที่พืชกระท่อมเป็นพืชเสพติดเองไม่

ปัจจุบันพืชกระท่อมถูกควบคุมโดย พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

- (1) กำหนดให้พืชกระท่อมเป็นยาเสพติดให้โทษในประเภท 5 (มาตรา 7(5))
- (2) ห้ามมิให้ผู้ใดผลิต นำเข้า ส่งออก หรือจำหน่ายพืชกระท่อม เว้นแต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขจะได้อนุญาต โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการควบคุมยาเสพติดให้โทษเป็นราย ๆ ไป (มาตรา 26) หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปีและปรับไม่เกินสองแสนบาท (มาตรา 75 วรรค 2)
- (3) ห้ามมิให้ผู้ใดจำหน่ายหรือครอบครองเพื่อครอบครองเพื่อจำหน่ายซึ่งพืชกระท่อม เว้นแต่ได้รับอนุญาต (มาตรา 26) หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับในกรณีของกลางพืชกระท่อมนั้นไม่ถึงสิบกิโลกรัม แต่ถ้าของกลางพืชกระท่อมเกินสิบกิโลกรัมต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปีและปรับไม่เกินสองแสนบาท (มาตรา 76/1 วรรค 3 และวรรค 4)
- (4) ห้ามมิให้ผู้ใดครอบครองซึ่งพืชกระท่อม เว้นแต่ได้รับอนุญาต (มาตรา 26) หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 76 วรรค 2)
- (5) ห้ามมิให้ผู้ใดโฆษณาเรื่องพืชกระท่อมโดยเด็ดขาดเช่นเดียวกับห้ามโฆษณาซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภท 1 พวเภรีอื่น ยาบ้า (มาตรา 48) หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับตั้งแต่สองหมื่นถึงสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 89)
- (6) ห้ามมิให้ผู้ใดเสพพืชกระท่อมโดยเด็ดขาดเช่นเดียวกับห้ามเสพยาหรือน้ำมันหรือยาบ้าน (มาตรา 57) หากฝ่าฝืนระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินสองพันบาท (มาตรา 92 วรรค 2)
- (7) ห้ามมิให้ผู้ใดใช้กลอุบายลวงหลอก ชูเชิญ ใช้กำลังประทุษร้าย ใช้อำนาจครอบงำ ฝัดคลอกรองหรือใช้วิธีข่มขืนใจด้วยประการใดให้ผู้อื่นเสพพืชกระท่อม ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปีและปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท (มาตรา 93 วรรค 1) ถ้ากระทำ

โดยมีอาวุธหรือร่วมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไปต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สองปีถึงสิบห้าปี และปรับตั้งแต่สองแสนบาทถึงหนึ่งล้านห้าแสนบาท (มาตรา 93 วรรค 2) ถ้าเป็นการกระทำต่อหญิงหรือผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะหรือการกระทำเพื่อจูงใจให้ผู้อื่นกระทำความผิดทางอาญา หรือเพื่อประโยชน์แก่ตนเองหรือผู้อื่นในการกระทำความผิดทางอาญา ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปี ถึงจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่สามแสนบาทถึงห้าแสนบาท (มาตรา 93 วรรค 3)

(8) ห้ามมิให้ผู้ใดใช้กลอุบายหลอกลวง ชูเชิญ ใช้กำลังประทุษร้าย ใช้อำนาจครอบงำ ฝึกสอนหรือใช้วิธีข่มขืนใจด้วยประการใดให้ผู้อื่นกระทำความผิดฐานผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่าย ครอบครองเพื่อจำหน่าย หรือครอบครองซึ่งพืชกระท่อม หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษเป็นสองเท่าของโทษที่กฎหมายบัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น (มาตรา 93/2)

(9) ห้ามมิให้ผู้ใดยุยงส่งเสริมให้ผู้อื่นเสพพืชกระท่อม หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งหรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 93/1 วรรค 2)

(10) ของกลางพืชกระท่อมที่ยึดมาได้ กฎหมายนี้ให้อำนาจทำลายหรือนำไปใช้ประโยชน์หลังจากแจ้งเจ้าหน้าที่ได้บันทึกรายงานผลการตรวจพิสูจน์ชนิดและปริมาณแล้วว่าเป็นพืชกระท่อมจริง (มาตรา 101 ทวิ)

การนำพืชกระท่อมไปใช้ในทางที่ผิด

ในประเทศไทย ใบกระท่อมมีการแพร่ระบาดในหมู่วัยรุ่นและนักเรียน โดยนำน้ำใบกระท่อมไปผสมกับยาแก้ไอ น้ำอัดลม ยาคลายกล้ามเนื้อ กาแฟ และเครื่องดื่มอื่น ๆ เพื่อแต่งรส ซึ่งเป็นที่รู้จักในชื่อ “4 คุณ 100” เพื่อให้รู้สึกสนุกสนาน มึนเมา ขาดสติ และหากได้รับในปริมาณที่สูงมาก จะทำให้เกิดภาวะกดประสาทและกดการหายใจจากฤทธิ์ไม่พึงประสงค์ของยา และภาวะเสริมฤทธิ์ของยาหลายชนิดร่วมกัน ซึ่งจะเป็นสาเหตุทำให้เสียชีวิตได้ การใช้ติดต่อกันเป็นระยะเวลานานจะทำให้เกิดอาการติดได้ อาการถอนยาที่พบได้ เช่น จิตหวาดระแวง อารมณ์รุนแรง ปวดกล้ามเนื้อและกระดูก มีอาการกระตุกของแขน ขา ไม่อยากอาหาร ไม่มีสมาธิ และนอนไม่หลับ การใช้ต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานจะทำให้มีสีผิวคล้ำขึ้น (hyperpigmentation) กระเพาะทาง (distended stomach) ผิวแห้ง และริมฝีปากคล้ำ เป็นต้น อย่างไรก็ตามยังต้องมีการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม ว่าสารอะไรที่ทำให้เกิดพิษและขนาดของความเข้มข้นที่ทำให้เกิดพิษ

จากสถิติของศูนย์บำบัดยาเสพติดปัตตานี พบว่ามีผู้เสพยาเสพติดร้อยละ 10% ของผู้มาบำบัด แต่อย่างไรก็ตามภาพรวมในปี 2549 มีผู้ติดยาเสพติดลดลงกว่าปี 2548 เนื่องจากผู้เสพส่วนใหญ่เป็นชาวประมง มีการเคลื่อนย้ายที่อยู่บ่อย ๆ และกลุ่มวัยรุ่นที่ขาดการยั้งคิด และจาก

การที่ตลาดยาเสพติด “สีคูณร้อย” เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย ทำให้ราคา ซื่อ - ขาย ใบ กระห่อม จากกิโลกรัมละ 250 - 300 บาท ขึ้นพรวดพราดถึงกิโลกรัมละ 800 บาท หรืออาจจะมากกว่านั้น ถ้ามีความต้องการ แรงด่วน และอยู่ในช่วง ขาดแคลนวัตถุดิบ

ยาสีคูณร้อย คือ ยาเสพติดสูตรใหม่ที่กำลังแพร่ระบาดในหมู่วัยรุ่นชาวไทยมุสลิม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเป็นยาเสพติดที่มีการนำสารเสพติด 3 ตัวมาผสมกับยาจุดกันยุงแล้ว นำมาต้ม ใช้ดื่ม เนื่องจากสารเสพติดชนิดนี้ไม่มีกลิ่นทำให้ไม่มีใครรู้ว่ากำลังเสพยา และมีวัยรุ่น บางคนหลงผิดคิดว่าเมื่อดื่มยาสีคูณร้อยเข้าไปแล้วจะมีกำลังวังชา คล้ายยาชูกำลัง ตัวประกอบมี 4 ชนิดด้วยกัน คือ

1. ยาแก้ไอ ชนิดต่างๆ ซึ่งเป็นยาควบคุมการใช้ ที่ผู้ขายต้องมีใบอนุญาต และผู้ซื้อ ต้องซื้อตามใบสั่งของแพทย์

2. น้ำใบกระห่อม นำใบกระห่อมมาต้ม

3. ยากันยุง

4. น้ำอัดลมชนิดหนึ่งหรือยาแก้ไอ

5. สารฟลูออเรสเซนต์

พิษของยาสีคูณร้อยส่วนพิษของยาเสพติดชนิดนี้เมื่อเสพยาเข้าไปแล้วจะออกฤทธิ์ต่อ จิตประสาท เคลิ้มไม่เป็นตัวของตนเองถูกชักจูงให้ทำในสิ่งต่าง ๆ ได้และหากเสพยาถึงขั้นเสพยา สุดท้ายหากไม่ได้เสพยาจะทรมานทรมายเช่นเดียวกับยาเสพติดสายพันธุ์อื่น ๆ และที่น่ากลัวคือฤทธิ์ ของใบกระห่อมยาแก้ไอและยากันยุงจะทำลายอวัยวะภายในกลายเป็น “คนป่วย” ที่รอวันตาย เพื่อเพิ่มภาระให้กับสังคม

อาการเมาใบกระห่อม

อาการเมาหรือภาวะเป็นพิษจากยาหรือสารเสพติดที่ใช้ (Intoxication) เป็นการ เปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมหรือจิตใจ ร่วมกับอาการและอาการแสดงทางร่างกาย (Symptoms and signs) ที่เกิดขึ้นทันทีหลังจากใช้สารตัวใดตัวหนึ่งในปริมาณมากเกินระดับที่ทนได้ เช่น ใน คนที่เพิ่งใช้สารตัวนั้นเพียงครั้งแรก หรือ ผู้ที่ใช้ในปริมาณที่มากกว่าที่เคยใช้มาก่อน อาการที่ เกิดขึ้นจะเป็นฤทธิ์ของยา หรือสารหลักในสารชนิดนั้น

อาการเมาใบกระห่อมมีลักษณะคล้ายคลึงกับอาการเมาหรือภาวะเป็นพิษจากสาร หลายชนิด เช่น จากสาร Tetrahydrocannabinols (THC) ซึ่งเป็นสารออกฤทธิ์หลักในกัญชา เป็นต้น คือ มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเกิดขึ้น ในลักษณะที่เป็นการแปรปรวนของระบบ ประสาทอัตโนมัติ กล้ามเนื้อการทรงตัว และระบบประสาทสัมผัส มักจะมีอาการตัวสั่น มือสั่น

อุณหภูมิร่างกายลดลงเล็กน้อยทำให้รู้สึกตัวเย็น หนาว ความแข็งแรงและสมดุลของร่างกายลดลง จึงทำให้รู้สึกว่าแขนขาอ่อนแรง ยืนเดินไม่ไหว ระดับการประสานงานของกล้ามเนื้อลดลงจึงเดินเซ หรือทำของตกหล่น คลื่นไส้ ปวดหัวเวียนหัว และอาจมีความดันโลหิตลดลง หายใจเร็วขึ้น และหัวใจเต้นเร็วขึ้น อาการเหล่านี้อาจเพิ่มความเสี่ยงในการเกิดโรคของหัวใจและหลอดเลือดได้ เพราะไปเพิ่มการทำงานของหัวใจมากขึ้น อาจเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุหรือการบาดเจ็บได้ หากผู้เสพไปขับรถหรือใช้เครื่องจักรเครื่องยนต์เมื่อมีอาการ เพราะการทำงานของระบบประสาทสัมผัส การประสานงานระหว่างกล้ามเนื้อและระบบประสาทควบคุมบกพร่อง การตอบสนองต่อการกระตุ้นช้าลง และแปลสิ่งเร้าผิดไป

อาการถอนพิษกระท่อม

อาการที่เกิดขึ้นเมื่อหยุดใช้ใบกระท่อม คือ ความรู้สึกอยากใช้ใบกระท่อมอย่างรุนแรงร่วมกับอาการ 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ มีอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อตามร่างกาย แขนขา หลัง เส้นสายตึง และกล้ามเนื้อกระตุก รู้สึกอ่อนเพลียไม่มีแรง ไม่อยากทำงานหรือไม่ทำอะไรเลย หดหู่เศร้าหมองไม่แจ่มใส รู้สึกไม่สบายเหมือนกำลังเจ็บป่วย หนาวมาก น้ำตาไหลเหมือนง่วงนอน รู้สึกหิว หัวใจเต้นแรง ใจสั่นและรู้สึกเหมือนเป็นไข้ ร้อนๆหนาวๆสั่น อาการด้านความรู้สึกวิตกกังวล คือ รู้สึกเครียด วิตกกังวล หงุดหงิดโมโหง่าย กระสับกระส่ายกระวนกระวาย ไม่สามารถจะผ่อนคลายได้ สามารถพบได้ในผู้ใช้ประจำมากกว่าในผู้ใช้เป็นครั้งคราว

อาการถอนพิษกระท่อมจะมีลักษณะคล้ายกับอาการถอนพิษเฮโรอีนหรือสารกลุ่มฝิ่น หลายอาการ อาการเศร้า วิตกกังวล หงุดหงิด ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ น้ำมูกน้ำตาไหล และหาวมาก ซึ่งคงอธิบายได้ว่า เนื่องจากสาร mytragynine ในพืชกระท่อมออกฤทธิ์ที่ opioid receptor ในระบบประสาทส่วนกลางด้วยดังได้กล่าวแล้วในตอนต้น เมื่อหยุดใช้กระท่อมทันที อาการที่เกิดขึ้นบางส่วนจึงคล้ายคลึงกับอาการของผู้ขาดสารกลุ่มฝิ่น อย่างไรก็ตามคงต้องศึกษาวิจัยต่อไปว่า กลไกการเกิดอาการถอนพิษจากพืชกระท่อมเป็นอย่างไร และเป็นกระบวนการที่ผ่านตัวรับสารสื่อประสาท เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการพัฒนาวิธีการบำบัดรักษาอาการถอนพิษจากพืชกระท่อมได้ต่อไป

อาการขาดยา มีอาการต่อระบบต่าง ๆ ของร่างกาย ดังนี้ น้ำมูก น้ำตาไหล หงุดหงิด ก้าวร้าวปวดเมื่อยตามตัว เบื่ออาหาร นอนไม่หลับ ไม่มีแรง อารมณ์ซึมเศร้า กล้ามเนื้อแขนขากระตุก ใจสั่น กระสับกระส่าย ฟุ้งซ่าน อาการคล้ายขาดสารฝิ่นอ่อน ๆ

จากการประมวลภาพรวมของพืชกระท่อม เป็นพืชประจำถิ่นของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การดำเนินการตามสนธิสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ประเทศ

ไทยควรผนึกกำลังกับประเทศสมาชิกอาเซียนควรมีการตกลง เจรจาต่อรองและทบทวนเรื่องของ ทรัพยากรพื้นถิ่นและตำรายาการแพทย์ดั้งเดิม การแพทย์พื้นบ้านของไทย และควรเร่ง ดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อการปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ ภูมิปัญญาและการสนับสนุนการ ศึกษาวิจัยเพื่อการต่อยอดและส่งเสริมการใช้พืชในท้องถิ่นทดแทนยานำเข้าจากต่างประเทศ เนื่องจาก พืชกระท่อมมีหลักฐานเชิงประจักษ์แล้วว่าสามารถใช้เป็นยารักษา ดูแลสุขภาพได้ และ ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเร่งทบทวนปรับปรุงข้อกำหนดกฎหมายที่ยังไม่เอื้อต่อการ ศึกษาวิจัยและการใช้ประโยชน์ต่อไป

รายงานการผลการพิจารณาการศึกษาของคณะกรรมการวิสามัญศึกษาผลดีและ ผลเสียของการบริโภคพืชกระท่อม เพื่อเป็นแนวทางในการเสนอว่าควรยกเลิกพืชกระท่อมออก จากยาเสพติดให้โทษประเภท 5 ตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษหรือไม่ สำนักกรรมการ 2 สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ลงวันที่ 15 ตุลาคม 2546 มีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะคือ จากการ เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านพืชกระท่อมมาชี้แจงแสดงความเห็นและตอบ ข้อซักถามของ คณะกรรมการวิสามัญ การตรวจสอบข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้วปรากฏว่าทางองค์การ สหประชาชาติและประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ไม่ได้กำหนดให้พืชกระท่อมเป็นยาเสพติด และการที่ คณะกรรมการวิสามัญชุดนี้ได้เดินทางไปศึกษาในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงและ รับฟังความคิดเห็นของประชาชนทั้งผู้ที่บริโภคและไม่บริโภคใบกระท่อม เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ตำรวจ แพทย์พื้นบ้าน แพทย์แผนปัจจุบัน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สาธารณสุข เมื่อนำผลมาประมวล และพิจารณาถึงผลดีและผลเสียของการบริโภคใบกระท่อมในภาพรวมทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นความ มั่นคงของประเทศ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง และด้านกฎหมายแล้วจะเห็นได้อย่าง ชัดเจนเป็นรูปธรรมว่า “ประเทศชาติและประชาชนจะได้รับผลดีตอบแทนที่คุ้มค่างิ่งจากการนำ พืชกระท่อมมาใช้ประโยชน์”

เอกสารอ้างอิง

- Chittrakam S, Keawpradub N, Sawangaroen K, Kansalak S, Janchawee B. The neuromuscular blockade produced by pure alkaloid, mitragynine and methanol extract of kratom leaves (*Mitragyna speciosa* Korth.). J Ethnopharmacol. 2010;129(3):344-9.
- คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม 1 ชุนโสภิตบรรณลักษณ์ (อำพัน กิตติขจร) (สมาคม เกษตรกรรมไทย โบราณแห่งประเทศไทย)

วารสารกฎหมายและนโยบายสาธารณสุข ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2563

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ความใน :

กฎหมายตราสามดวง เล่มที่ 2 มาตรา 8

ไพศาล ลิ้มสถิต. ปฎิรูปกฎหมายพีชกระท่อมเพื่อสุขภาพของประชาชนและภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย. วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. 2559;14(3) :231-241.

ดวงแก้ว ปัญญาภู, สุเมธี นามเกิด, นิตาภา อินชัย และกุลศิริ ยศสถียร. กระท่อม: สมุนไพรหรือยาเสพติด. วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. 2559;14(3) :242-256.

ธนะ นาคะพันธ์, มณฑกา ธีรชัยสกุล, สิริพร ปัทม, ขวัญเรือน สมพิมาย, ปรีชา หนูทิม. (2559)

การศึกษาการใช้ประโยชน์จากกระท่อมในการรักษาโรคของหมอพื้นบ้านภาคใต้. วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. 2559;14(3) : 274-286.

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. ผลเสียยา 4x100 (ยาโปร) 1 มกราคม 2563 เข้าถึงจาก

[Online] Available from

https://oryor.com/oryor_miniweb/knowledge_detail.php?cat=2&id=7